

თეა თალაკვაძე
(საქართველო)

იდენტობის ძიება და სიმბოლოს რღვევის პარადიგმა გარდატეხის ქალაქში¹

1. ურბანული მოდელის ტრანსფორმაცია და ქალაქის იდენტობის კვლევის საკითხი

ადგილის შესწავლით თავდაპირველად ფენომენოლოგია დაინტერესდა, რომელსაც სათავე დაუდო ჰუსერლმა და ყურადღება გაამახვილა ადამიანის მიერ რეალური სამყაროს სუბიექტური აღქმისა და გამოცდილების, ადგილისა და სახლის ურთიერთმიმართებებსა და კავშირზე. დროთა განმავლობაში ადგილის კვლევის მიმართ ინტერესი გაიზარდა და მოიცვა არაერთი დარგი: ფსიქოლოგია, სოციოლოგია, გეოგრაფია, არქიტექტურა, ეთნოგრაფია, მომზადდა ნიადაგი თეორიული კვლევებისთვის, საფუძველი დაედო ადგილის, როგორც ურბანული გარემოს იდენტობის ძიებასა და შესწავლის პარადიგმას.

ადგილი არის გეოგრაფიული სივრცე, რომელსაც შექმნილი აქვს მნიშვნელობა ადამიანის ამ სივრცესთან ურთიერთობის შედეგად. ადგილი არის არა მხოლოდ კონტექსტი ან ფონი, არამედ იდენტობის განუყოფელი ნაწილი, მცირე აქტივობების კვლილემამაც კი შეიძლება შეცვალოს ქალაქის იდენტობა (Speller 2002). ქალაქი არის ფიზიკური, სივრცული და სოციალური ორგანიზაცია, რომელიც იბადება და არსებობას იწყებს ისტორიულ განვითარებაში სხვადასხვა ეპოქების ფიზიკური, სოციალური, ადამიანური და კულტურული კომპონენტების წარმატებული თანამშროლობით (Biol 2007).

რა ქმნის ქალაქის იდენტობას? შესაძლებელია თუ არა ერთ დროით პერიოდსა და განსხვავებულ სივრცეში, საერთო პოლიტიკური იდეოლოგიის ქვეშ მყოფი ქალაქების იდენტობის საერთო მახასიათებლებით განსაზღვრა და როგორია გარდატეხის, გარდამავალი ხანის ქალაქების იდენტობა?

ურბანული მოდელის ტრანსფორმაციის პროცესში გამოიყო ურბანული ტრანსფორმაციის სამი ტიპი: დროის ერთ პერიოდში, მაგრამ სხვადასხვა სივრცეში არსებული ერთგვარი ტრანსფორმაციები (კულტურული გავლენები და სხვა), სხვადასხვა დროში, მაგრამ ერთ სივრცეში არსებული ტრანსფორმაციები და ტრანსფორმაციები სხვადასხვა სივრცესა და დროში (Renfrew 2009: 49). კვლევისას გავიზიარებთ პირველ მოდელს, როდესაც დროის ერთ

¹ კვლევა განხორციელდა შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ფინანსური მხარდაჭერით PHDF-18-407918.

პერიოდში, იძულებით თავსმოხვეული დიქტატისა და იდეოლოგიის გავლენით ჩამოყალიბებული იდენტობის მაორიენტირებელი ნიშნები საერთო იყო განსხვავებული კულტურის ქვეყნებისათვის. საერთო პოლიტიკური იდეოლოგიის ქვეშ გაერთიანებული ქალაქები ზიარ სივრცობრივ, ტერიტორიულ და პოლიტიკურ განფენილობაში ხასიათდებიან და თავსდებიან საერთო ნაციონალურ ნარატივში, როგორც, მაგალითად, საბჭოთა კავშირში შემავალი და საბჭოთა იდეოლოგიით თავსმოხვეული დასავლეთ ევროპის ქალაქები. მათ შორისაა, ქალაქი ბერლინი, რომელიც კედელმა გამიჯნა და განსაზღვრა ერთი კულტურული იდენტობის ქვეყნის ორი იდენტობა: დემოკრატიული და ტოტალიტარული, დასავლეთ და აღმოსავლეთ ბერლინი.

საბჭოთა სიმბოლიკით დეტერმინირებულები ქალაქები თავისდაუნებურად ექცევიან საერთო სიმბოლოურ შინაარსში. ნიშნების წარმოება განსაკუთრებული დატვირთვით კონსტრუირდა ტოტალიტარული მართველობის მოდელში, სადაც სიმბოლომ გააფორმა საბჭოთა საზოგადოების ცხოვრების შინაარსი და ადამიანის ფსიქო-სოციალური ყოფიერება.

2. ქალაქის იდენტობის თეორიული მახასიათებლები

ტერმინი „ადგილის-იდენტობა“ (place-identity) 1970-იანი წლების ბოლოდან გამოიყენება და წარმოადგენს ინდივიდის მიერ ადგილის მნიშვნელობის სტრუქტურირებას მე-კონცენფიაში და განიმარტება, როგორც „კონკრეტული ფიზიკური გარემოს, ასევე გარემოს ტიპების შესახებ მოგონებების, კონცეფციების, ინტერპრეტაციების, მოსაზრებებისა და ადგილთან დაკავშირებული გრძნობების ერთობლიობად (Proshansky ... 1983: 61), განსაზღვრავს მე-იდენტობას და გულისხმობს გარემოს აღქმასა და გააზრებას. ეს აღქმა და გააზრება შესაძლებელია დიფერენცირდეს ორგვარად: გარემოს შესახებ მოგონებები, ფიქრები, ღირებულებები, ექსპრესია და სხვადასხვა გარემოთა ურთიერთობა (სახლი, სკოლა და სამეზობლო) (Proshansky ... 1983: 25).

ადგილის იდენტობის მკვლევარი პროშენსკი განასხვავებს ადგილის იდენტობის ხუთ მთავარ ფუნქციას: ცნობა, მნიშვნელობა, ექსპრესიული-მოთხოვნა, ცვლილების შუამავლობა, შფოთვისა და თავდაცვის ფუნქცია, რომელთა ჩართულობით ადგილის-იდენტობა წარმოგვიდგება კოგნიტურ „მონაცემთა ბაზად“, რომლის მეშვეობითაც განიცდება ყველა ფიზიკური გარემო. მართალია, ადგილის-იდენტობის თეორია დეტალურად არ აღწერს სტრუქტურასა და პროცესს (როსი და ბრეიქვილი 2003), მაგრამ შეეხება „სქემატას“, სქემატურ ხატებს, რასაც ნაისერი (Neisser 1976) და პიაჟე (Piaget 1954) განიხილავენ, როგორც ფიზიკურ გარემოსთან დაკავშირებულ აღქმებსა და მოსაზრებებს, ადამიანებისა და ფიზიკური გარემოს ინტერაქციას, ბალანსისა და ჰარმონიის ძიებას ხალხსა და მათ მიერ რეკონსტრუირებულ გარემოს შორის.

ქევინ ლინჩი (Kevin Lynch 1984) გვთავაზობს ქალაქის ხუთ ძირეულ ნიშანს, თუ რა ქმნის ქალაქის ფიზიკურ გარემოს, ესენია: ქუჩები, გზები, ბილიკები, რკინიგზა, რომლებსაც დამკვირვებელი იყენებს ქალაქში გადასადგილებლად (Paths are the channels along which the observer moves. They may be streets, walkways, transit lines, canals, railroads); ნაპირები, კიდეები (Edges are the linear elements not used as paths by the observer. They are the boundaries and linear breaks in continuity: shores, railroad cuts, edges of development, walls); საშუალო ზომის ქალაქების ალქმა და გაცნობიერება (Districts are the medium-to-large sections of the city which the observer mentally enters “inside of”, and recognizable as having some common, identifying character); ქალაქის გზაჯვარედინები, კვანძები (Nodes are points, the strategic spots in a city into which an observer can enter, and which are the intensive foci to and from which he is traveling. They may be primarily junctions or concentrations) ქალაქის ღირსესანიშნაობები, მონუმენტები (Landmarks are another type of points-reference, but in this case the observer does not enter within them, they are external. They are usually a rather simply defined physical object: building, sign, store, or mountain (Lynch 1984).

ლინჩის მიხედვით, ქალაქის იდენტობა გაგებულია პერსონის მიერ ადგილის შეცნობის, ალქმისა და გახსენების პროცესად, თუ რამდენად შეუძლია მან იცნოს/შეიცნოს/შეიგრძნოს და გაიხსენოს, ასევე განასხვავოს ერთი ქალაქი სხვა ქალაქებისგან, როგორც გარკვეული თავისთავადი ხასიათის/სულის მქონე ლოკალური სივრცე. რელიგიური ადგილის არსის განხილვისას მიუთითებს საზოგადოებასა და ადგილს შორის მჭიდრო ურთიერთობაზე, რამდენადაც თითოეული აძლიერებს ერთმანეთის იდენტობას და განიხილავს ორი ინსტანციიდან: შიდა (insideness) და გარე (outsideness) ინსტანციებს. გარე ინსტანცია აღიქმება ტურისტის, მოგზაურის პოზიციიდან, ხოლო შიდა ინსტანცია, ქალაქის შიგნით განცდილი მდგომარეობაა, როდესაც ადამიანი გარშემორტყმულია ქალაქით და მოცულია მისით. ამდენად, ქალაქის იდენტობის კვლევა უნდა განხორციელდეს ამ ორი – გარე და შიდა პერსპექტივიდან (Relph 1976: 51) და წარმოჩინდეს ადამიანის გამოცდილებები, ემოციები, მეხსიერება, წარმოდგენა/წარმოსახვა, არსებული მდგომარეობა და განზრახვა, რომელიც შეიძლება იყოს ცვალებადი და ემსახურებოდეს ადგილის შეცნობას განსხვავებული გზებით (The experiences, emotions, memory, imagination, present situation, and intention can be so variable so a person can see a place in several distinct ways) (Relph 1976: 56).

ურბანული თეორიისა და ქალაქის კვლევის პარადიგმის მიხედვით, გარდა ფიზიკური გარემოს ნიშნებისა, ქალაქის იდენტობა დაფუძნებულია ადამიანის ინდივიდუალურ ბუნებაზე, ან ობიექტზე და ასევე იმ კულტურაზე, რომელშიც ის ცხოვრობს, იდენტობა არ არის სტატიკური და უცვლელი, მაგრამ ვარირებს ვითარებების და დამოკიდებულების ცვლილებების მიხედვით და განისაზღვრება რამდენიმე ძირეული მახასიათებლით: იერარქია, ექსპერიმენტულობა, უნიკალურობა, კოლექტიურობა, ინტიმურობა, დუალურობა, მთლიანობა, თაობათაშორისი განგრძობითობა, სულიერება, საკუთრება. ქალაქში მიმდინარე ისტორიული, ბუნებრივი და სოციო-კულტურული ინტერ-

აქცია ურბანულ სივრცეში აყალიბებს იდეას ადგილის შესახებ. უნიკალური, ურბანული ხასიათი მნიშვნელობა და ვითარდება თაობიდან თაობამდე გრძელვადიან პერსპექტივაში მოზინადრების ცხოვრების სტილთან, მათ კულტურულ იდენტობასთან, ტრადიციებთან, ენასთან და რელიგიასთან კორელაციაში. რელფის მიერ ადგილის იდენტობა განსაზღვრულია სამი ძირითადი კონცეპტით: ფიზიკური თვისებები/გარეგნული მხარე, აქტივობები/ფუნქციები და სიმბოლო/ნიშანი (Relph 1976:29).

გარდატეხის ქალაქის იდენტობის კვლევა გარე და შიდა ინსტანციების გარდა აჩენს მესამე პერსპექტივას, რომელიც გულისხმობს ქალაქის ხელახალ შეცნობა/აღქმის პროცესს, იდენტობის რეკონსტრუქციას და ტრანსფორმაციას, „მე“ კონცეფციის მიმართებას შეცვლილ პოლიტიკურ რეალობასთან, რადგან გარდატეხის ეპოქის ადამიანმა ერთ დღეს „მშვიდობით, ლენინ!“ ფილმის პერსონაჟის მსგავსად, სრულიად შეცვლილ პოლიტიკურ რეალობაში გაიღვიძა და იძულებული გახდა, ხელახლა შეეცნო ის ქალაქი, რომელშიც იშვა და გაიზარდა.

ამდენად, გარდატეხის ქალაქის კვლევისას გაზიარებულია ქვეინ ლინჩის მიერ შემუშავებული ქალაქის ფიზიკური გარემოს ერთ-ერთი მთავარი მსაზღვრელი: ღირშესანიშნაობები, მონუმენტები, ნიშნები. კვლევისას წარმოვაჩინო სიმბოლოს მნიშვნელობას, როგორც გარდატეხის ქალაქის იდენტობის პარადიგმის ძირითად საყრდენს და ასევე, ვიზიარებთ რალფის (Relph 1976:56) მიერ ქალაქში ადამიანის მიკუთვნებულობისა და მისი ექსპრესულობის წარმოებას მოცემულ დროსა და სივრცეში. ქალაქის იდენტობის კვლევისას კი ვამატებთ მესამე ინსტანციას, როგორც ქალაქის იდენტობის რღვევისა და ხელახალი შეცნობა/გააზრების, იდენტობის დაძლევის პერსპექტივას.

3. სიმბოლოს გაუჩინარება და იდენტობის ძიება

აღმოსავლეთ გერმანიაში სოციალიზმის დამყარების შემდეგ შექმნილი ლიტერატურული პროდუქცია მკაცრი ცენზურისა და კომუნისტური ნომენკლატურის მიერ იყო კონტროლირებული. შესაბამისად, ბერლინის კედლის ნგრევისა (Mauerfall) და გერმანიის გაერთიანების (Einheit) შემდეგ გარდატეხის ლიტერატურამ ათეული წლების განმავლობაში დაფარული და დაგროვილი ისტორიის გამომზეურება დაიწყო.

ტერმინი გარდატეხის ლიტერატურა (Wendeliteratur) თავდაპირველად, როგორც ზეპირ, ასევე კრიტიკულ წერილებში, დროითი ცვლილების ამსახველი ტექსტების აღსანიშნად გამოიყენებოდა. მას შემდეგ, რაც 1995 წელს ფოლკერ ვედეკინგმა (Volker Wehdeking) თავის მონოგრაფიას “Wende” vier “Portalromane zur Vereinigungs problematik” უწოდა და გააერთიანა 1991-1993 წლებში დაწერილი სამი რომანი, „გარდატეხის ლიტერატურამ“, როგორც ლიტერა-

ტურის პროცესის აღმნიშვნელმა, დამკვიდრება დაიწყო, მოიცვა გერმანიის გაერთიანების პროცესში საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა დონე და ლიტერატურის სამივე ჟანრი.

90-იან წლებში აღმოსავლეთ გერმანიაში მიმდინარე პოლიტიკური პროცესები უცხო არ იყო საბჭოთა ხელისუფლების ქვეშ იძულებით გაერთიანებული ქვეყნებისთვის, კერძოდ საქართველოსთვის. საქართველოს დედაქალაქ თბილისში 1989 წლის 9 აპრილს მასიურ გამოსვლებსა და დემონსტრაციებში გადაზრდილი ანტისაბჭოთა პროტესტი სისხლის ღვრით დასრულდა, ორი წლის შემდეგ, 1991 წლის 9 აპრილს, იმავე დღეს, საქართველოს დამოუკიდებლობა ოფიციალურად გაფორმდა. ამდენად, საქართველოსა და აღმოსავლეთ გერმანიის დედაქალაქებში ბერლინსა და თბილისში, ისევე როგორც სხვა პოსტსაბჭოთა ქალაქებში, მიმდინარე პროცესები ერთი პოლიტიკური სივრციდან მეორე, ახალ რეალობაში გადასვლით აღინიშნა. დამოუკიდებლობის მოპოვების მიუხედავად, პროცესი მეტნაკლები დრამატულობით განვითარდა, როგორც პოლიტიკურ, ასევე ისტორიული კუთხით, «ყველაზე მტკივნეული ადამიანებისთვის აღმოჩნდა ის, რომ მათთვის დაირღვა იდეებისა და იმედების სისტემა, მითი, რომელზეც ისინი აფუძნებდნენ თავიანთ მსოფლმხედველობას, პიროვნული, თუ საზოგადოებრივი ცხოვრების პერსპექტივებს. ეს მსოფლმხედველობრივ – იდეოლოგიური სისტემა, რომელიც საბჭოთა ბელადების მიერ ამდენად დიდი ძალისხმევითა და სისხლიანი მსხვერპლის ფასად იყო შექმნილი, ათწლეულების მანძილზე მართლაც წარმოადგენდა ხალხის ცნობიერების საფუძველს“ (ნიფურია 2016: 92).

პოლიტიკურმა ცვლილებამ, საბჭოთა ნარატივის დასასრულმა, წლების განმავლობაში დაფუძნებული სოციალური მოდელის რღვევა განაპირობა, რაც არანაკლები ტრამეზულობითა და დრამატულობით აისახა პოსტსაბჭოთა ადამიანების ცხოვრებაში, მათ გარშემო და მათში დეკონსტრუირდა სოციალური ყოფის მოდელი, რომელშიც ადამიანებს უნდა გაეგრძელებინათ ცხოვრება და პოლიტიკურად ტრანსფორმირებული სივრცეში ეშვათ ახალი ადამიანი. საბჭოთა ადამიანები გარემოსთან მაინდენტიფიცირებელი ნიშნებით დებორიენტირებულები და გაუცხოებულები ცდილობდნენ გადარჩენას ახალ დროში. შესაბამისად, გასაკვირი არ არის, რომ კოლექტიური იდენტობის დაძლევა გარდატეხის ადამიანის მთავარ საზრუნავად იქცა, ხოლო ლიტერატურაში კი, დომინანტურ ტენდენციად რეფლექსირდა.

იდენტობის ფორმირების კვლევისას თეორიული მახასიათებლები გვაძლევს საშუალებას წარმოვაჩინოთ ფიზიკური გარემოს (გეოგრაფიული, არქიტექტურული) «გაქვავებული» ნიშნების თანხვედრა ადამიანების პერსონალურ თუ კოლექტიურ ინტერაქციასთან კულტურულ-ისტორიულ პროცესში და გამოვკვეთოთ პოსტსოციალისტური, იგივე გარდატეხის ქალაქის იდენტობა, რადგან გარემო, რომელშიც რომანი პერსონაჟები ცხოვრობენ ტოტალიტარულია, იწყება საბჭოთა კავშირის იმპერიულ სივრცეში საზოგადოებრივ-კულტურული მოღვაწეობით და სრულდება საბჭოთა

კავშირის დაშლით, 9 აპრილის ტრაგედიის დრამატული და ტრაგიკული ლამით. პერსონაჟების ნაწილისთვის საბჭოთა სივრცეში შემოსაზღვრული სამოქმედო არეალი ჩაკეტილი სივრცეა და მათი მცდელობა, სწორედ ამ მყარად ნაშენები ზღუდის ჩამოშლისკენაა მიმართული, ნაწილი შეგუებულია საბჭოთა მოქალაქის საარსებო მოდელს, ისინი არ აღიარებენ ეგზისტენციას განსხვავებული სისტემის შიგნით, თუმცა ტოტალიტარული მართველობის სიმძაფრე თითოეული მათგანის სოციალურ ყოფიერებამდე აღწევს და მათი ღირებულებების განმსაზღვრელად და „მეს“ მაიდენტიფიცირებლად გვევლინება.

სოციალური იდენტობა დამოკიდებულია იმ ჯგუფის ან პირების თვისებებზე, რომელსაც მიეკუთვნება ადამიანი ან რომელთანაც აქვს პოზიტიური მიმართება, როგორც არის: ეროვნება, კულტურა, რელიგია, ოჯახი, სამეზობლო და ა.შ. სოციალურმა იდენტობამ, რომელსაც ვიძენთ ჩვენ, როგორც ჯგუფის წევრები, შესაძლოა გამოიწვიოს ჯგუფური ქცევა, ნებისმიერ კონკრეტულ სიტუაციაში ინდივიდისთვის მნიშვნელოვანია მეკონცეპტის სხვადასხვა კომბინაციები, რაც ქმნის განსხვავებულ მე-ხატებს და განსაზღვრავს მიკუთვნებულობას ამა თუ იმ სოციალურ სივრცესთან, ან კოლექტივთან. საბჭოთა იდეოლოგიით ნასაზრდოები ცნობიერება კი უპირველესად ეფუძნებოდა ნიშნებსა და სიმბოლოებს და ამყარებდა საბჭოთა მოქალაქის უპირატესობის განცდას. საბჭოთა სიმბოლოში იყო გაცხადებული საბჭოთა მოქალაქის კოლექტიური ძალისხმევა და საერთო იდეოლოგიური „მე“ ხატების ცნება.

თავდაპირველად, ძველ საბერძნეთში, „სიმბოლო“ მრავალი მნიშვნელობით გამოიყენებოდა. სახელმწიფო, საზოგადოებრივ თუ რელიგიურ ჯგუფებს, პარტიებს, გაერთიანებებს ჰქონდათ თავიანთი, ერთმანეთისგან განმასხვავებელი ნიშნები (ლეთოდიანი 2009). ძველ ბერძნულ ტექსტებში სიმბოლო ყოველთვის გაიაზრებოდა, როგორც რაღაც ორი საწყისის სინთეზი და არა რაღაცის სიმბოლო. ავერენცევი მიჩნევდა, რომ სიმბოლო დისკურსული მნიშვნელობის მითოსური ბუნების მატარებელია და მისი შინაარსი სიმბოლოს ფორმისა და არსის ერთიან აღქმაშია გამყლავებული (ავერენცევი 2001: 159), მირჩა ელიადე სიმბოლოს განიხილავს, როგორც რეალობას, რომლის მნიშვნელობით ადამიანი აწესრიგებს სივრცეს (ელიადე 1999: 407). ამდენად, სიმბოლოს მრავალმხრივობა, ფორმისა და შინაარსის სინთეზური გაგება რეალობის აღქმაში გვეხმარება. სიმბოლოს გააზრება, აღქმა დამოკიდებულია აღმქმელზე, როგორც განმცდელსა და განმმარტელებზე (კუპერი). „სიმბოლო ადამიანის ცნობიერებას აკავშირებს კულტურულ ცხოვრებასთან. მასში აკუმულირდება გარკვეული საზოგადოებრივი ერთობის ცხოვრებისეული გამოცდილება, ამავე დროს იგი ასრულებს საკომუნიკაციო – ინფორმაციულ ფუნქციას, რადგან მას შესწევს უნარი იდეებისა და რიტუალების ურთიერთგაცვლისა, როგორც შიდა, ასევე ინტერკულტურული კონტაქტების დონეზე“ (ლეთოდიანი 2009). „სიმბოლოები კულტურის მეხსიერების მნიშვნელოვან მექანიზმს წარ-

მოადგენენ, მათ გადააქვთ ტექსტები, სიუჟეტური სქემები და სხვა სემიოტიკური წარმონაქმნები მისი ერთი პლასტიდან მეორეში. სიმბოლოთა კონსტანტური რიგები, რომელნიც კულტურის დიაქრონიას მსჭვალავენ, გარკვეულწილად, თავის თავზე იღებენ ერთიანობის მექანიზმთა ფუნქციას: კულტურის მეხსიერების საკუთარ თავზე განხორციელებით, ისინი მას იზოლირებულ ქრონოლოგიურ პლასტებად დაშლის საშუალებას არ აძლევენ. ერთიანობა, რომელიც ემყარება დომინანტურ სიმბოლოთა ჯგუფს და მათი კულტურული სიცოცხლის ხანგრძლივობას, გარკვეულწილად, განსაზღვრავს კულტურათა ნაციონალურ და არეალურ საზღვრებს“ (ლოტმანი 2010).

ამდენად, სიმბოლოს ძირითადი ნიშანია შინაარსისა და ფორმის ურთიერთშერწყმა და სიმბოლოს, როგორც კულტურათა ნაციონალური არეალის განსაზღვრა, პიერ ბურდიე სიმბოლოს სოციოლოგიის კვლევისას ყურადღებას ამახვილებს სიმბოლოს კულტურულ მნიშვნელობაზე, რომელიც გამოხატავს ერთი ერის, ეპოქის, ან კონკრეტული კლასის კულტურის გაგებას, ხსნის კულტურულ მახასიათებლებს აღქმის საშუალებით, რომლებაც გვთავაზობენ ნიშნები და სიმბოლოები (Bourdieu 1974:128).

სიმბოლოს იმპერიალისტურ ქვეყნებში საგანგებო მნიშვნელობა ენიჭებოდა. მაგალითად, მნიშვნელოვან ნაგებობებზე გამოსახული გერბები, სკვერებში აღმართული საბჭოთა სიმბოლიკის მატარებელი სკულპტურული ძეგლები, უცნობი ჯარისკაცის საფლავები და მათ საფლავებზე მარადიული ცეცხლი. საბჭოთა ბელადების სახელობის საგანმანათლებლო ცენტრები, ინსტიტუციები. მიმოქცევაში არსებული ფულადი ერთეულები საბჭოთა სიმბოლიკითა და ბელადის სახეებით, სკოლის მოსწავლეების წითელი ყელსახვევები და სამკერდე ნიშნები, პიონერებსა და კომკავშირში მიღების ცერემონია-რიტუალები, საბჭოთა სიმბოლიკით გაჯერებული ფიზიკური და სოციალური გარემო საბჭოთა ადამიანის ყოველდღიური ცხოვრების ნაწილი იყო, მათ სოციალურ ყოფას განსაზღვრავდა და ადამიანების როგორც კოლექტიურ ქმედებას, ასევე მათ კოლექტიურ ცნობიერებას აწესრიგებდა, რაც ავტომატურად უპირისპირებდა მის ოპოზიციურ მდგომარეობას, ინდივიდუალიზმის რეპრეზენტაციას. თითოეული სოციალური იდენტობის მაორგანიზებელი ლოკალური სივრცე სახლი, სკოლა, უნივერსიტეტი, ქუჩა, სკვერი, მოედანი საბჭოთა სიმბოლიკით კოდირებული აღწევდა ადამიანის გონებაში და რთავდა მას კოლექტიური ზეიმის და მანიფესტების ფერხულში, რაც საბჭოთა ადამიანს მუდამ საბჭოთა სიმბოლიკის შინაარსში ამყოფებდა, რადგან თითოეული ადღუმი, სწორედ საბჭოთა მოქალაქის უპირველესი დანიშნულების გააზრებას, კოლექტიურ მარშში მასის კუთვნილებასთან ზიარებას და საბჭოთა ბელადების თავყანისცემას ემსახურებოდა. ამადენად, გასაკვირი არ არის, რომ 90-იანი წლებში გარდატეხა, საბჭოთა ცნობიერების გამოთავისუფლების პროცესი სწორედ ბელადების ძეგლების დაცემით, გულმკერდიდან საბჭოთა სიმბოლიკის ჩამოხსნით და ადღუმების დასასრულით დაიწყო, „ხმაურიანად და თვალსაჩინოდ, აქციების სახით იყო განხორციელებული საბჭოური იდე-

ოლოგიის/კულტურის სიმბოლოების, მონუმენტების დამხობა და გამოდევნა საქართველოს ურბანული ლანშაფტიდან“ (ნიფურია 2016: 49), ქალაქის ურბანულმა სივრცემ დაიწყო დეკორატიული და საბჭოთა წარსულისგან გათავისუფლება.

საბჭოთა წარსულისგან კოლექტიური გათავისუფლება დაიწყო ქალაქის ცენტრალურ მოედნებზე თავშეყრითა და დემონსტრაციებით, მიტინგებითა და სახალხო პერფორმანსებით. ქალაქის იდენტობის მკვლევრები, საგანგებოდ ამახვილებენ ყურადღებას ქალაქის სკვერებსა და მოედნებზე, როგორც ურბანული სივრცის სიმბოლურ ნიშნებზე, რომლებიც ქმნიან ქალაქის იდენტობას. ქალაქის მთავარი, ცენტრალური მოედნები არიან იდენტიფიცირებულები თავიანთი ქალაქების იდენტობასთან და აძლიერებენ მიკუთვნებულობის განცდას მათ გამომყენებლებთან და მომხმარებლებთან (Relph 1976: 147).

მთავარი ელემენტი რაც ქალაქს აქცევს ქალაქად და აჩვენებს მის მახასიათებლებს არის ქალაქის მოედნები. პირველად რაც ადამიანს თავში მოსდის ქალაქებთან დაკავშირებით არის ქალაქის მთავარი, ცენტრალური სკვერები და მოედნები (Yeşil, Akköse 2018). არსებობს გარკვეული ასპექტები, რაც ყველა ქალაქმა დაამკვიდრა წარსულიდან აწმყოში. ქალაქები განიცდიან ცვლილებებს და ტრანსფორმაციებს გამუდმებით, ისინი გავლენას ახდენენ და იწვევენ ინდივიდების ცვლილებებს მთელი სოციალური, ეკონომიკური და კულტურული მოდელით (Erdönmez, Çelik 2017). ადგილზე მიკუთვნებულობის გრძნობა არის ადამიანის მოთხოვნილებების ძირეულ საჭიროებებში და ამ გრძნობის ქონა დამოკიდებულია ამ ადგილის სიმბოლურ, იდენტობის და სივრცულ მახასიათებლებზე (Kart Aktaş, Çınar 2018). მაგალითად, გმირთა მოედანი ბუდაპესტში. უნგრელი გმირების გამოცდილებები, რომლებიც ისტორიის განმავლობაში იქცნენ ამ მოედნის სიმბოლოდ. თითოეული მოვლენა განაპირობებს მოედნის, სკვერის, პროსპექტის სიმბოლურ ფორმირებას, რომლებიც არიან მთავარი პოლიტიკური მოვლენების ცენტრში. პოლიტიკური გამოცდილების მატარებელი მოედნები აძლიერებენ თაობების კავშირს წარსულთან და ქმნიან ალტერნატიულ ურბანულ მეხსიერებას. გარდატეხის ლიტერატურაში ქალაქის ცენტრალურ მოედნებს, მაგ. ბერლინში ალექსანდრეპლაცს და თბილისის ყოფილ ლენინის მოედანს, ახლა კი გმირთა მოედანს, ასევე რუსთაველის პროსპექტს, ცენტრალური როლი და სიმბოლური მნიშვნელობა აქვს გარდატეხის ქალაქის იდენტობის კვლევის საკითხში. ქალაქის მთავარ მოედნებზე მიმდინარეობდა პოლიტიკური გარდატეხის კოლექტიური ინტერაქცია, დემონსტრაციები და მიტინგები. გარდატეხის ლიტერატურაში გარდამავალი ეტაპი, ბერლინის კედლის რღვევა და 9 აპრილის დამოუკიდებლობის აქტი რეფლექსირდა სამი დროითი ფაზით: მზადება გარდატეხისთვის, გარდატეხა და გარდატეხის შემდგომი პერიოდით. სამივე დროითი ფაზა მოიცავს თაობამ, რომელიც „საბჭოთა გარემოში დაიბადა და ალიზარდა, მაგრამ სრულიად განსხვავებულ, პოსტსაბჭოთა რეალობაში მოუწია ცხოვრების გაგრძელება. ისტორიამ არ დაინდო ეს თაობა: სამოქალაქო და ქვეყანათაშორისი ომები,

ეთნიკური დაპირისპირებანი მსხვერპლი, სიბნელე, შიმშილი, უკიდურესი გაჭირვება – ყველა ეს უბედურება ერთბაშად დაატყდა თავს საბჭოური წესების პირობებში აღზრდილ ახალგაზრდებს და რადიკალურად შეცვალა მათი სამომავლო გეგმები, იმედები, ილუზიები... ეროვნული დამოუკიდებლობის, სიტყვისა და ფიქრის თავისუფლების ესოდენ ნანატრმა გზამ უდიდეს ადამიანურ ტკივილზე, სევდასა და მიუსაფრობაზე გაიარა“ (რატიანი 2015: 188).

ოთარ ჭილაძის რომანში გარდატეხა სწორედ 9 აპრილით შემოდის და გვამცნობს იმპერიის დასასრულს, რომელსაც გაცილებით ადრე წინათ-გრძნობდა აველუმი „ვიდრე მისი მეტოქე იმპერია საკუთარი კანიდან გადმოძრომას დაიწყება, ვიდრე თბილისში, რუსთაველის პროსპექტზე, მთავრობის სახლის წინ, სანიმუშოდ დასჯიდა უიარალო დემონსტრანტებს“ (ჭილაძე 2016: 246). ერის ლოსტის *Nikolaikirche* (1995) და მარტინ იანკოვის *Das Verschwinden einer Himmelsrichtung* (1999) გარდატეხის ლიტერატურის რომანებია. მოქმედება პოლიტიკური გარდატეხების ფონზე მიმდინარეობს. პერსონაჟები ახალგაზრდა ადამიანები არიან, რომლებსაც აღარ სჯერათ სოციალისტური უტოპიის და აქტიურად ერთვებიან გერმანიის გაერთიანებისათვის გამართულ დემონსტრაციებში. შემთხვევითი არ არის, ვოლფგანგ ბეკერის ფილმის „Good Bye, Lenin“ ბოლო კადრი, ლენინის ძეგლის გატანა. ქალაქის ფიზიკური გარემოს პოლიტიკურმა ორიენტირმა დატოვა ქალაქი, გარდატეხის ქალაქში დაცვა საბჭოთა იდეოლოგიის სიმბოლო. მართალია, დემონსტრაციების, გამოსვლებისა და მიტინგების შედეგი მიღწეულია, ბერლინის კედელი დანგრეული, საქართველოს დამოუკიდებლობა აღდგენილი, ლენინის ძეგლი გატანილი, მაგრამ საერთო იდეა – პოლარიზებული, რადგან ტრავმულობის განცდას გარდატეხის ქალაქში სწორედ საბჭოთა იდეიდან, სიმბოლოს შინაარსიდან გამოსვლა ამძრავრებს, რაც წარმოშობს ახალ იმედს მიკედლებულ „მე“-ს, რომელიც ხშირად სასონარკვეთილი და იმედგაცრუებულია.

ცენტრალურ და აღმოსავლეთ ევროპაში სოციალიზმიდან მოყოლებული 1990-იან წლებში ძირითადი ფოკუსი გადავიდა ქალაქებზე, რომ მოესროლათ წარსული მემკვიდრეობა და სოციალისტური იდენტობა. სწორედ სიმბოლური ნიშნებითაა შენარჩუნებული ფიზიკურ გარემოში ქალაქის იდენტობა ვოლფგანგ ბეკერის ფილმი „Good Bye, Lenin!“ და სიმბოლური ნიშნებით ირღვევა იდენტობა აკა მორჩილაძის რომანში „ფალიაშვილის ქუჩის ძაღლები“, სადაც „მაგნამ“ ჩაანაცვლა „კოლხეთი“ და განსაზღვრა ადამიანის ინტერაქცია ქალაქში. რომანის პროტაგონისტი, დილით ადრიანად გაღვიძებული და სიგარეტის საძიბლად თბილისის ქუჩებში მიმავალი ზაზა ამბობს კიდევ: „ეს „მაგნა“ ხომ პირდაპირ ეპოქის სიმბოლოა ლამის კომუნიზმის დასასრულის მაუწყებლად შემოვიდა თბილისში. შეიძლება პირდაპირ დავარქვათ ეპოქა „მაგნა“ (Morchiladze 2011: 1). დასავლეთთან კავშირი და იქ ყოფნის სურვილი ზაზას თხრობასაც რეფრენივით გასდევს და ხშირად ათქმევინებს: „ნიცაში მინდა!“, თუმცა ვერ მიდის, გაუგებრობას და შემთხვევითი კრიმინალის მსხვერპლი ხდება. იარაღი, მკვლელობა, აგრესია, ძალაუფლების, ავტორიტეტის მოპ-

ოვებისა და ადგილის დამკვიდრებისთვის ბრძოლა 90-იანი წლების ქალაქური ცხოვრების ფორმა და საზრუნავია.

ვოლფგანგ ბეკერის ფილმი „Good Bye, Lenin!“ ბრენდებისა და საბჭოთა სიმბოლოების საშუალებით შენარჩუნებულ იდენტობას ეხება, როდესაც საბჭოთა წარმოების მარკებისა და ბრენდების პროდუქტებით, საბჭოთა სიმბოლოების გამოყენებით ცდილობენ გაუმყარონ სოციალისტურ წარსულთან მიკუთვნებულობა ფილმის მთავარ პერსონაჟს, რომელიც ინსულტის შემდეგ პოსტ-საბჭოთა ბერლინში იღვიძებს. დედის კრიტიკულ-ემოციურ ბუნებას შვილი განსაკუთრებულად უფროთხილდება და ცდილობს, ფსევდო ნიშნებითა და მარკებით, წარსულის ილუზიური გარემოს შექმნას, რადგან მას გულწრფელად სწამს სოციალისტური მომავლის. ბუნებრივია, დედა, დამოუკიდებლად ვერ შეძლებდა გარდატეხის მიჯნის დაძლევას, რომ არა ალექსი, რომელმაც რამდენიმე თვის განმავლობაში წარსულში აცხოვრა და სწორედ, ფილმის ამ ტრაგიკომიკურ ნაწილში ცხადად იკვეთება საბჭოთა და დასავლურ სიმბოლოთა პლასტები, როგორც ფიზიკური გარემოს (არქიტექტურა, მონუმენტები, სიმბოლოები), ასევე საზოგადოების სოციალური ინტერაცია, მათი თამაში ძველი და ახალი დროის გასაყარზე. ფილმი „Good Bye, Lenin!“, წარსულის ნოსტალგიადაც განიხილება, როდესაც ადამიანები ვერ ეთხოვებიან და აქვთ წარსული ქალაქის, ადამიანების, ცხოვრების სტილის, საკვები პროდუქტების ნოსტალგია.

ამდენად, ფსევდო-მარკირებით, სიმბოლოებითა და საბჭოთა ნიშნებით, ან ინარჩუნებენ საბჭოთა ქალაქის იდენტობას, ან პირიქით, დასავლეთიდან შემოჭრილი სიგარეტისა და კოკა-კოლის სიმბოლოებით წყვეტენ საბჭოთა წარსულთან კავშირს.

ვოლფგანგ ბეკერის ფილმისგან განსხვავებით აკა მორჩილადის „ფალი-აშვილის ქუჩის ძაღლებში“ პოსტსოციალისტური ეპოქის დასაწყისის ნიშნები პირველივე ამბიდან ჩნდება, როდესაც დილით გაღვიძებული ზაზა ნიცაზე ფიქრს იწყებს და იქ ყოფნის სურვილს გამოთქვამს „ნიცაში მინდა“. ნიცა და საერთოდ, შავი ზღვის იქით მდებარე „რკინის ფარდით“ დისტანცირებული სამყარო სწორედ 90-იან წლებში ახდენილი ოცნებაა, რომელსაც ახალგაზრდა თაობა სამოქალაქო ომით, უშუქობითა და „ჩამოგრძელებული სიფათებით“ შეხვდა. მეორე ნიშანი, რაც დასავლეთთან კავშირის აღდგენას ცხადჰყოფს, სიგარეტი „მაგნაა“. პროტაგონისტი გაღვიძებისთანავე იწყებს სიგარეტის მოსაპოვებლად „ბრძოლას“, „მაგნა“ – „ეპოქის სიმბოლო და კომუნიზმის დასასრული“, მაგნამ ჩანაცვლა კომუნისტურ ეპოქაში ღირებული „კოლხეთი“ თუ „ყაზბეგი“. ბრენდისა და რეკლამის შემოსვლა სოციალურ ტრანსფორმაციასა და პოლიტიკურ პროექტებთან ასოცირდება. „მაგნას“ ბრენდს პოსტსოციალიზმის ხანის მეტასიმბოლოდ იაზრებს ამერიკელი ფილოლოგი და ანთროპოლოგი პოლ მანინგი, რომელიც თავის კვლევას „მაგნას“ ეპოქა: ბრენდის ტოტემიზმი და წარმოსახვითი გარდასახვა სოციალიზმიდან პოსტ-სოციალიზმამდე საქართველოში“ მთლიანად აფუძნებს ნაწარმოებში წარმოდგე-

ნილ სიგარეტის ბრენდების კონტექსტურ ანალიზს. ბრენდი არაა კონკრეტული პროდუქტის სიმბოლო, როდესაც საუბარია „კოკა-კოლაზე“ ან „მაკდონალდსზე“, იგულისხმება არა მხოლოდ უაღკოჰოლო სასმელი ან სწრაფი კვება, არამედ საქმე გვაქვს ვესტერნიზაციასა და ამერიკანიზაციასთან, სიმბოლო, მარკა, ნიშანი გაგებულია და განსაზღვრავს ქვეყნის სოციაურ-პოლიტიკურ იდენტობას. პოსტსოციალისტური ქალაქი ცდილობს ურბანული სივრციდან წარსულის ნიშნების განდევნას, შემოაქვს ახალი ნიშნები, რომელსაც ანაცვლებს საოცნებო მარკებითა და სიმბოლოებით. თუმცა, ეს ჩანაცვლება უმტივიწეულო არ არის, წარსულის ტრამპულობა, კოლექტიური ცხოვრების მოდელის რღვევა, დაეჭვება სოციალურ მიკუთვნება – მიჯაჭვულობის კონცეპტში, საკუთარ ეგზისტენციაში, გარდატეხის ქალაქთან მაიდენტიფიციურებულ ნიშნებია.

90-იან წლებში საბჭოთა სივრცემ ნიშნებისგან გათავისუფლება დაიწყო, ადამიანების ინტერაქციული მიმართება ფიზიკურ გარემოსთან გაუცხოვდა, ძირი გამოეცალა საბჭოთა ნიშნებზე დაფუძნებულ იდენტობას და ქალაქიც გადასხვაფერდა, შეიცვალა ყველასთვის, მათთვის ვინც ეგუბოდა და მათთვისაც, ვინც ვერ ეგუებოდა და იბრძოდა ცვლილებისა და დასავლური ღირებულებებისთვის.

ქრისტა ვოლფის გმირი, მოთხრობაში „Was bleibt“, გარდატეხამდე პერიოდს იხსენებს, სადაც ადამიანებს თვალთვალისა და ურთიერთდასმენის ფონზე დაკარგული ჰქონდათ ერთმანეთის ნდობა. რომანის მთავარი პერსონაჟი ყოველდღიურად აკვირდება ახალგაზრდა მამაკაცს, თუმცა დარწმუნებულია, რომ თვალთვალი საიდუმლოდ არ ხორციელდება და მასაც აკვირდებიან. ტექსტში წარმოდგენილია უშიშროების სამსახურის ფსიქოპათიური ზედამხედველობა, სადაც შიში წარმართავს ადამიანების ნებას, რაც გამანადგურებლად მოქმედებდა არა მხოლოდ პროტაგონისტზე, არამედ მის ირგვლივ მყოფ ადამიანების ჯგუფზე, „მათ ეშინიათ“ ყოველდღიურობის. საზოგადოების გახლეჩა და ურთიერთნდობის დაკარგვა ტოტალიტარული რეჟიმის სტრატეგიის ნაწილია, რადგან დისტანცირებული საზოგადოება, შიშჩამდგარი ცნობიერება მარტივად კარგავდა თვითმყოფადობის უნარს. ამბობს კიდევ რომანის ერთ – ერთი პერსონაჟი: „გაუცხოებული ვარ, ოთხი კვირაა დავდივარ უსახელო ქუჩებს შორის და უსახელო ქალაქში“. მათთვის გაუცხოვდა სამყარო, ვერ ცნობენ ქალაქს, სადაც იშვნენ, ქუჩებს სადაც „მე“ დაასახლეს. სწორედ, ამ დროს დგება მათი იდენტობის, „მე“ კონცეფტის თვითგადარჩენის, ხსნისა და განახლების აუცილებლობა: ხელახლა შეიცნონ მშობლიური ქალაქი და განსაზღვრონ ქალაქში თავიანთი ეგზისტენცია, ან დისტანცირდნენ და დატოვონ მშობლიური ქალაქი. ქრისტა ვოლფის მოთხრობის პროტაგონისტი, მოთხრობელი – მე ეძებს ახალ იდენტობას, ცდილობს თანაარსებობას და შელახული ღირსების აღდგენას ახალ პოლიტიკურ დროში.

ოთარ ჭილაძის „აველუმის“ გმირს კი „მშობლიური ქალაქიდან თავის დაღწევაზე მეტად, არაფერი რომ არ უნდოდა იმ წუთას ეს სრული სიმართლეა.

სხვათა შორის, სწორედ მაშინ გადაწყვიტა ფრანსუაზასთან გაქცევა. უფრო ზუსტად, შემთხვევით გაახსენდა უცებ ფრანსუაზასგან ჯერ კიდევ გასული წლის მიწურულში მიღებული და დღემდე უპასუხოდ დატოვებული მიპატიჟება, და ახლა, საკუთარ ქალაქში გზააბნეული, მგზნებარედ ეფიციებოდა გუნებაში უსინდისოდ დავიწყებულ ფრანსუაზას, აუცილებად რომ ისარგებლებდა ამ ბედნიერი შემთხვევით...“ (ჭილაძე 2016: 324). აველუმი თავადაც გაუცხოებულია ადამიანებისთვის, რომლებიც ძველებურად ველარ ხედავენ მისთვის ჩვეულ ადგილებში „გმირთა“ და „საზოგადო მოღვაწეთა“ შორის, მისთვის „აუტანლად მძიმეა მკვდარ ქალაქში ცხოვრება. მართლა მომკვდარიყო თითქოს ყველაფერი: ჰაერიც, წყალიც, პურიც, ხმაც, სახეც...“ (ჭილაძე 2016: 323). აველუმისთვის ქალაქი მოკვდა. დასახლებული რომანების თუ ფილმების პერსონაჟებმა დაკარგეს კომუნიკაცია საკუთარ ქალაქებთან, ისინი ან გარბიან, ან რჩებიან იმედგაცრუებულები და დემორალიზირებულები იწყებენ ახალ ცხოვრებას.

თეოდორ შთოერის ფილმი „ბერლინი, გერმანიაშია?!“ გარდატეხის შემდეგ პერიოდს ასახავს, სადაც მთავარ პერსონაჟს, მარტინ შულცეს, ციხიდან გამოსვლისას ბერლინის კედელი დანგრეული ხვდება. ციხიდან გამოსვლისთანავე ეკრანზე მონუმენტად ქცეული ტანკი ჩანს, როგორც წარსულის უფუნქციო ნარჩენი. მარტინი 11 წლის შემდეგ, მატარებლით მიემგზავრება ბერლინში ძველი დროებიდან შემორჩენილი, ციხიდან გამოყოლილი ტელევიზორით, ის ერთადერთი ნივთია, რომელიც დროში გადმოყვა და თავისდაუნებურად იქცა ახალ იდენტობაში გამავალ ყავლგასულ სიმბოლოდ. მარტინ შულცე ბერლინის პოლიტიკურ-კულტურული ცხოვრების იმპლიკაციების ფონზე დამკვიდრებას და ახალი ოჯახურის ცხოვრების აწყობას იწყებს. ქალაქში ჩასულს სამგზავრო ბილეთის ყიდვისთანავე ეწყება ნიშნებსა და ქმედებებს შორის უთანხმოება. ფულის ერთეული შეცვლილია, ქალაქის ფიზიკური ნიშნები გადასხვაფერებული. ტრანსპორტიდან აკვირდება გადაღებულ სახლებს, მშენებარე ბინების არაბუნებრივ არქიტექტურას, კოკა-კოლას რეკლამას სავაჭრო ცენტრზე, სასტუმროს მისი საცხოვრებელი სახლის გვერდზე, ისინი დინამიურად ენაცვლებიან ერთმანეთს და ქმნიან ახალი ქალაქის იერსახეს და იდენტიფიცირდებიან შეცვლილ გარემოსთან. მარტინს სურს დაივიწყოს წარსული, მოიპოვის მისთვის უცნობი შვილის სიყვარული და დაიბრუნოს გათხოვილი ცოლის ნდობა. მიუხედავად ძალისხმევისა, წარსული ნასამართლეობის გამო, ის ვერ იღებს ტაქსის მძღოლის მონუმობას, ამასთან კარგავს სამუშაოს, რომელიც მისი მეგობრის არალეგალური ბიზნესია და საბოლოოდ ხელმოცარული ენარცხება ახალ დროში წარსულისგან კუთვნილი მარკირებული ნიშნით.

ამდენად, სიმბოლოს განდევნა ქალაქის ფიზიკური და ინტერაქციული გარემოდან არღვევს დიალოგურ კავშირს და აცლის იმანენტურ შინაარსს ადამიანის ცნობიერებაში კოდირებულ მე-კონცეფტს, რომელიც მიისწრაფვის ახალი გარემოში დაძლიოს წარსული ტრავმულობა და სოციალური იდენტობა. 90-იანი წლებიდან დეკოდირებულია სიმბოლური კავშირი გარემოსთან,

გამოთავისუფლებულია სივრცე, თუმცა შენარჩუნებულია შინაარსი, რაც გაუცნობიერებლად წარმოშობს სუბიექტში გარე სამყაროსთან კონფლიქტს და აუცხობს მას ქალაქში ტრანსფორმირებულ რეალობასთან.

დამონებანი:

Averintsevi. *Sitq'va Ghytisa, Sitq'va Adamianisa*. Tbilisi: Sakartvelos Metsnierebata Akademiis gamomtsemloba, 2004 (ავერენცევი. *სიტყვა ღვთისა, სიტყვა ადამიანისა*. თბილისი: საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 2004).

Birol. *An Identity of a City and an Evaluation on the Kervansaray Hotel*. Arkitekt Magazine, November-December, 2007.

Bourdieu, Pierre. *Zur Soziologie der symbolischen Formen*. Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1974.

Ch'iladze Otar. *Avelumi*. Tbilisi: gamomtsemloba "aret'e", 2016 (ჭილაძე ოთარ. *აველუმი*. თბილისი: გამომცემლობა „არეტე“, 2016).

Grub, Frank Thomas: „Wende ” und “ Einheit ” im Spiegel der deutschsprachigen Literatur. Berlin: 2003.

Eliade. *Mitis Asp'ekt'ebi*. Tbilisi: Ilias sakhlelmts'ipo universit'et'is gamomtsemloba, 2009 (ელიადე. *მიტის ასპექტები*. თბილისი: ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2009).

Erdönmez, E., Çelik, F. *Public space relations in urban space*. Kültür Envanteri, 2017.

Heidegger, M. *Identity and difference*. New York: Harper and Row, 1969.

Letodiani Ana. “Simbolos Gaazrebistvis”. *Sjani*, 11. Tbilisi: lit'erat'uris inst'it'ut'is gamomtsemloba, 2011 (ლეთოდიანი, ანა. „სიმბოლოს გააზრებისთვის. *სჯანი*, 11. თბილისი: ლიტერატურის ინსტიტუტის გამომცემლობა, 2011), http://press.tsu.ge/data/image_db_innova/Disertaciebi/ana_letodiani.pdf

Lot'mani, I. *Simbolo K'ult'uris Sist'emashi*. Mtargmneli Tamar Berek'ashvili. (ლოტმანი, ი. *სიმბოლო კულტურის სისტემაში*. მთარგმნელი თამარ ბერეკაშვილი. <https://semioticsjournal.wordpress.com/2010/08/02/იური-ლოტმანი-სიმბოლო-კულ/>)

Lynch, Kevin. *The Image of The City*. Cambridge: The MIT Press, 1960.

Maningi P'ol. “Magnas” Ep'oka: Brendis T'ot'emizmi da Ts'armosakhviti Gadasvla Sotsializmidan P'ost'-sotsializmande Sakartveloshi. Tbilisi: gamomtsemloba “erovnuli mts'erloba”, 2009 (მანინგი, პოლ. „მაგნას“ ეპოქა: ბრენდის ტოტემიზმი და წარმოსახვითი გადასვლა სოციალიზმიდან პოსტ-სოციალიზმამდე საქართველოში. თბილისი: გამომცემლობა „ეროვნული მწერლობა“, 2009).

Morchiladze, Aka. *Phaliashvili Street Dogs*. Tbilisi: :Bakur Sulakauri”, 2011.

Neisser, U. *Cognition and Reality*. San Francisco: Freeman, 1976.

Piaget, J. *The Construction of Reality in the Child*. New York: Basic Books, 1954.

Proshansky, H. M., Fabian, A. K., & Kaminoff, R. (1983). *Place-identity: Physical world socialization of the self*. Journal of Environmental Psychology, 3(1), 1983, 57–83.

Rat'iani Irma. *Kartuli Mts'erloba da Msoplio Lit'erat'uruli P'rotsesi*. Tbilisi: Tsu gamomtsemloba, 2015 (რატიანი, ირმა. *ქართული მწერლობა და მსოფლიო ლიტერატურული პროცესი*. თბილისი: თსუ გამომცემლობა, 2015).

- Renfrew, C. *The City through Time and Space: Transformations of Centrality*. In *The Ancient City: New Perspectives on Urbanism in the Old and New*, 2008.
- Relph, E. *Place and placelessness*. London: Pion, 1976.
- Speller, G., Lyons, E., & Twigger-Ross, C. *A community in transition: The relationship between spatial change and identity processes*. *Social Psychological Review*, 4(2), 2002, 39-58.
- Taylor, C. *The sources of the self: The making of the modern identity*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1989.
- Ts'ipuria B. *Kartuli T'ekst'i Sabch'ota/P'ost'modernul K'ont'ekst'shi*. Tbilisi: Ilias sakhelmts'ipo universit'et'is gamomtsemloba, 2016 (წიგურია ბ. ქართული ტექსტი საბჭოთა/პოსტსაბჭოთა/პოსტმოდერნულ კონტექსტში. თბილისი: ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2016).
- Twigger-Ross, C.L./ Uzzel, D.L. *Place and identity process*. *Journal of Environmental Psychology*, 16, 2003, 205-220.
- Yeşil, P.; Akköse, S. *The effect of squares on urban identity; an example of an army city*. *Academic Research in Architecture Planning and Design*. Ed., Hasan Babacan, Tanja Soldatovic Nihada Delobegovic Dzanic. Ankara: Cigdem Eren, Night Library, 2018.

Tea Talakvadze
(Georgia)

The Destruction of a Symbol and the Identity Paradigm of a City in Transition

Summary

Key words: Urban identity, symbol, transitional literature.

As the place is not only a context or background but it is an integral part of the identity, we should mention the role of a symbol in social and cultural studies. A small architectural change may change, for instance, social interaction, which in its turn may change the meaning of place. Places facilitate or challenge personal and social identity, as the place is a geographical environment which has acquired significance through the interaction between the person and the environment (Speller et al., 2002).

When studying the urban identity, we shall determine the main characteristics of place identity theory and define common features of the identity of a city in transition: What makes an urban identity? Is it possible to determine common features of identities of cities in one period and different places, with similar political ideology? What is the identity of cities in transition? Does the destruction of a symbol determine the crisis in personal identity?

Studies focused on the transformation of the urban model, describe three types of urban transformation: transformation taking place in one and the same period, but in

different places (cultural influence etc.); transformation taking place in different times but in one and the same place; and transformation in different time and place (Renfrew 2009:49). This study deals with the first model, when in one and the same period of time, identity markers formed under the influence of dictate and forced ideology, were common for countries with different cultures and history, namely, for the Soviet Union and the Eastern European Countries. Among these countries, Berlin is of interest which was divided by the wall and two countries with one cultural identity were formed: democratic and totalitarian. Through the analysis of literary texts, the study attempts to determine identity characteristics of a city in transition based on the examples of the capital of Western Germany, Berlin, and Tbilisi, the capital of Georgia, one of the member countries of the USSR. The study uses characteristics described by place-identity and city-identity researchers; basically, it employs the studies of Kevin Lynch and Edward Relph, sharing views of researchers on certain features of city-identity markers and determinants.

Literature produced after the establishment of socialism in East Germany, was subject to strict censorship and control from the Communist nomenclature. Accordingly, after the fall of the Berlin Wall (Mauerfall) and German reunification (Einheit), the turnaround literature began to reveal history which had been accumulated and hidden for decades. The term **turnaround literature**, denoting a literary process, began to be established, encompassing all areas of public life in the German unification process and all three genres of literature.

The political processes taking place in East Germany in the 90s of the 20th century were not alien to the countries of the Soviet Union, including Georgia. Anti-Soviet protests developed into insurgency and demonstrations in the Georgian capital, Tbilisi, on April 9, 1989, ended in bloodshed. Thus, the processes taking place in the capitals of Georgia and East Germany, in Berlin and Tbilisi, as well as in other post-Soviet cities, have moved from one political space to another, new reality. Despite its independence, the process has evolved dramatically, both politically and historically. The political change, the end of the Soviet narrative, led to the disintegration of the social model that had existed for many years, that was no less traumatic for post-Soviet people. A model of social was constructed in them and around them in which people had to live and give birth to a new person in a politically transformed space. Soviet people, disoriented and alienated to new environmental signs, were trying to survive in the new time. Consequently, it is not surprising that the overcoming of collective identity and the search for a new identity became the main concern for the human being, while in literature it reflected as the dominant trend.

The turnaround started with the fall of the symbol in the Soviet Union and escalated into insurgency and demonstrations, as the destruction of the symbol each Soviet citizen had to destroy connection to their former identity and begin a struggle for liberation from a new, totalitarian state. The immanent function of the Soviet symbol was deeply rooted in the consciousness of the Soviet man, as the symbol was of particular importance in imperialist countries. Physical and social environment, saturated with Soviet symbols, was

part of the daily life of Soviet people; they controlled their social being and governed their collective activity and collective consciousness as well, which automatically contradicted their opposition with the representation of individualism. For some of the citizens, the area of action in the Soviet space is locked, and their attempt to bring down these firmly built borders. Others are used to the model of Soviet citizenship; They do not recognize the existence within a different system. However, the harshness of totalitarian rule reaches the social realm of each of them and determines their values and the “Self”.

The study discusses the meaning and conceptualization of a symbol based on dialogic relation of symbol and its immanent content and role in the process of conscious formation. Throughout the centuries, the symbol formed along with the change of times was represented in a range of connotations. Therefore, unsurprisingly, since ancient times, beginnings with thoughts of Plato and Aristotle, scholars have discussed the role of a symbol for the interpretation of different thinking models.